

Mathieu Devinat profesor prava z Univerze v Sherbrooku

Monarhija je v Kanadi preživeta,

**Uroš Škerl
Kramberger**

ez teden dni, v soboto, 6. maja, bo v Londonu potekalo kronanje Karla III. Hkrati z britansko krono si bo sin pokojne kraljice Elizabete II. nadel še štirinajst drugih kraljevskih nazivov: Karel je hkrati kralj Avstralije, Nove Zelandije, Bahamov, Jamajke, vrste manjših otoških držav in – Kanade. Ta nekdanja britanska kolonija je tako kot druge kraljevine Skupnosti narodov popolnoma neodvisna od Velike Britanije. Vendar si z njo ne deli le kraljeve družine, ampak dolg niz zgodovinskih ustavnopravnih dogodkov, ki državi na obeh straneh Atlantika tesno vežejo še danes.

Te vezi so tako močne, da se Kanadčani, pa naj bi si še tako želeli, ne morejo izviti izpod (britanske) krone. »Če bi se hoteli znebiti kralja, bi morali spremeniti ustavo. To pa ni le pravno skrajno zapletena procedura, ampak je tudi v političnem smislu skoraj nedosegljiva naloga,« pravi kanadski profesor Mathieu Devinat s pravne fakultete Univerze v Sherbrooku. Med drugim ima Kanada tako zapleteno ustavno ureditev zato, ker so jo sprejemali – v Londonu.

Profesor Devinat je odkrito priznal, da se mu zdi ureditev njegove države v posameznih elementih – denimo zaradi kronskih ozemelj, ki obsegajo devet desetih kanadskega ozemlja – nekoliko srednjeveška. Sam ima kot frankofonski Kanadčan iz pretežno frankofonske province Quebec in kot evropsko orientiran pravnik do bližajočega se kronanja kritičen odnos. Polovica njegove družine po očetovi strani izvira iz Francije, ki je s kralji opravila že pred dvesto leti, nam je povedal. Bleščeče kraljevske ceremonije se mu tako zdijo predvsem – zapravljanje denarja.

Profesor je lani končal enoletno znanstveno in predavateljsko gostovanje v Sloveniji, na pravni fakulteti Univerze v Ljubljani. Z idejo parlamentarne demokracije se lahko povsem poistoveti. Vendar, pravi, je monarhija v Kanadi politično precej odmaknjena. V vsakdanjem življenju, ki ga realno uokvirjata izvoljena vlada in parlament, je skoraj nevidna. Odkar ni več visoko spoštovane kraljice Elizabete, se krona iz kanadskih življenj še bolj odmika. »Veliko drugih, pomembnejših stvari je, s katerimi se je treba ukvarjati,« se je nasmehnil ob koncu našega internetnega pogovora pred tednom dni.

Naša kraljica ni bila nikoli izvoljena. Nismo si je izbrali, v abstraktnem smislu pa je vendarle bila naša kraljica. Bila je kot prazna školjka.

V svojem mnenju ni osamljen. Kritičen pogled na kralja in kraljevino si deli z večino Kanadčanov. Osrednja letna meritev javnega mnenja o monarhiji, ki jo je v ponedeljek objavil Angus Reid Institute, je pokazala, da monarhični ureditvi nasprotuje 52 odstotkov Kanadčanov. Podpira jo le še 27 odstotkov, drugi na vprašanje o ohranjanju monarhije odgovarjajo z »ne vem«. Šestdeset odstotkov Kanadčanov zavrača priznavanje Karla III. za svojega kralja in enak odstotek zavrača njegovo ženo, kraljico Camillo. Preminula kraljica Elizabeta II. je bila kot kanadska kraljica veliko bolj priljubljena. Pred letom dni, ob njenem šestindesetsetem rojstnem dnevu, jo je podpiralo 63 odstotkov Kanadčanov, odkrito zavračalo pa le 21 odstotkov. Dolgoročni trendi kažejo, da

Fotografija: osebni arhiv

nasprotovanje monarhiji in kraljevi družini v Kanadi z leti narašča.

Britanski kralj Karel III. bo čez teden dni kronan v Londonu. Hkrati je Karel III. tudi kralj Kanade in več drugih kraljestev v okviru Skupnosti narodov. Ali Kanadčani menite, da bi kronanje moralo potekati tudi pri vas? Če bo Karel III. kronan v Angliji, to še ne pomeni, da ni kralj Kanade. Kronanje je enovit dogodek, ki ima učinke v vseh državah, v katerih ima vlogo kralja. Nobene potrebe ni, da bi bil kronan v vsaki državi posebej. Tega v Kanadi niti nihče ne pričakuje. Na simbolični in na politični ravni mu sploh ni treba biti prisoten v državi. Kralj Kanade je postal v istem trenutku kot v Veliki Britaniji.

To je bilo takoj po tistem, ko je umrla kraljica Elizabeta II. Natančno tako.

Je Karel kralj vseh držav naenkrat ali so te funkcije ločene?

V bistvu gre za ločene kraljevske funkcije. Tako mora biti, saj če bi na primer prenehal biti kralj Kanade, bi bil še vedno kralj Velike Britanije. Vendar zadeva v nasprotni smeri ni tako enostavna: ni namreč povsem jasno, kaj bi se zgodilo, če bi mu prenehala funkcija kralja Velike Britanije. Bi bil potem še vedno kralj Kanade? Kanadska funkcija je namreč povezana z britansko. (Intervju je potekal minul teden, tik preden se je razširila novica, da je kanadski parlament iz kraljevega uradnega kanadskega naziva po hitrem postopku odstranil omembo Združenega kraljestva. Pred tem je bila Kanada edina kraljevina v Skupnosti narodov, ki je v uradnem nazivu povezovala kanadski in britanski kraljevi naziv, op. p.)

Predvsem pa ga v Kanadi potrebujemo kot kralja, že zaradi naše ustave. Ta določa, da mora obstajati kralj, sicer bi zakonodajna, sodna in izvršilna oblast prenehale delovati. Kralj je v tem smislu nujen del državne ureditve.

Po drugi strani pa je tudi v Veliki Britaniji, ne le v Kanadi, večkrat slišati pozive k razpustitvi monarhije.

Vprašanje, kaj bi se zgodilo na eni in drugi strani Atlantika, če ne bi bilo več kralja, je precej teoretično. Teško si je sploh zamisliti, kakšen bi bil učinek. Kot veste, je v monarhični sistem vgrajena dolga vrsta kraljevih naslednikov. Tudi če bi umrl Karel III. in še kdo za njim, bi lahko prestol zasedlo še mnogo drugih ljudi. Za delovanje kraljevine je pač nujno, da nekje obstaja kralj ali kraljica, ki bo prevzela funkcijo.

Ampak, če že Kanada potrebuje kralja, zakaj mora biti to ravno kralj iz britanske kraljeve družine? Bi si lahko Kanadčani izbrali svojega kralja?

(Smeh.) Naša ustava pač tako pravi – da je naš kralj ta kralj iz Anglije. Enako je v vseh nekdanjih britanskih kolonijah. To je del naše zgodovine. Morda je pri tem treba omeniti, da je kanadska ustava v resnici akt, ki ga je sprejel angleški parlament. Originalno sploh ni bila sprejeta v Kanadi!

Je to ustava iz leta 1931, ki je Kanadi podelila suverenost?

Ne, v mislih imam prvo kanadsko ustavo iz leta 1867. V zgodovini je bila sprejeta cela vrsta ustavnih dokumentov, ki so v Kanadi postopno vzpostavljali neodvisnost od Velike Britanije. Teh temeljnih dokumentov je okoli štirideset, vsi pa so v bistvu angleški ustavni zakoni. Zadnji takšen dokument, ki ga je v imenu Kanade izglasoval angleški parlament, je bil sprejet leta 1982. V tem ustavnem zakonu so bila prvič zapisana pravila, ki jim moramo slediti, če hočemo spremeniti lastno ustavo. Da je to sploh postalo mogoče, pa je angleški parlament najprej moral sprejeti ustavni zakon o suverenosti, ki ste ga omenili. To je bilo leta 1931.

Zdaj greva k bistvu: če bi se hoteli znebiti kralja, bi morali spremeniti ustavo. Pravila za spremembo kanadske ustave, ki so jih

potrdili v angleškem parlamentu, pa so zelo zapletena. Za izključitev kralja bi potrebovali soglasje vseh desetih kanadskih provinc, glasove večine Kanadčanov in še strinjanje zvezne vlade. To pa ni le pravno skrajno zapletena procedura, ampak je tudi v političnem smislu skoraj nedosegljiva naloga. Kadar koli smo se doslej v Kanadi začeli pogovarjati o kakršni koli spremembi ustave, četudi ni šlo za debato o kraljevini, smo lahko ugotovili le, da se niti malo ne strinjamo.

Menite, da je bil zapleten postopek spreminjanja ustave sprejet namenoma – da ne bi bilo mogoče razpustiti monarhije?

Ne, ne gre le za monarhijo. Kakršno koli spreminjanje kanadske ustave je skoraj nedosegljivo. Vprašanje monarhije pri tem sprva niti ni bilo pomembno, bolj je šlo za razmerja političnih moči med provincami, ki so nekoč ustanovile zvezno državo Kanado. Provinca, v kateri živim, Quebec, je bila tista, ki je hotela proceduro spreminjanja ustave celo še bolj zaplesti.

Kot je mogoče razumeti, monarhični ustroj Kanade doslej ni bila ena osrednjih političnih tem, tudi če veliko ljudem monarhija osebno ni všeč. Je k temu pripomogla priljubljenost kraljice Elizabete med Kanadčani? Se je po njeni smrti odnos do monarhije spremenil?

Nisem povsem prepričan, na kakšen način sta povezana pogled na institucijo in pogled na osebo, ki institucijo predstavlja. Gotovo pa je, da je kraljica v Kanadi uživala status, ki ga kralj Karel nima. Njena vladavina je bila res dolga in v tem času je mnogokrat obiskala Kanado. Njena podoba je na naših dolarskih bankovcih, kovancih, znamkah, vsepovsod ... Ona je utelešala Kanado. Zdaj se dogaja tranzicija. Kralj Karel bo simbolično težko nadomestil svojo mater. Ni tako

a je nikakor ne moremo odpraviti.

popularen, kot je bila ona. Kraljica Elizabeta je bila res superzvezda.

Pa bi ta razlika lahko imela politične posledice? Meritve javnega mnenja že daljši čas kažejo, da se nasprotovanje monarhiji krepi.

Morda bodo na politični ravni Kanadčani menili, da se je treba znebiti kraljevine. A med politično aspiracijo in ustavnopravno realnostjo zeva ogromen razkorak. Povedal sem vam že, da je skoraj nemogoče spremeniti ustavo. Praktičnih razlogov za opustitev monarhije niti ni, razen simboličnih ali političnih, pa še ti so zelo ohlapni. Kralj nima v Kanadi nikakršne realne moči.

Kralj je v Kanadi po funkciji in nazivu »head of state«, prvi mož države.

Da, a v Kanadi se njegova funkcija deli na enajst funkcij, ki si razdeljujejo njegove naloge. Na vrhu je generalni guverner, oseba v prestolnici Ottawa, ki predstavlja kralja. Ta oseba je imenovana za določen čas, med njimi glavnimi nalogami pa je podpisovanje zakonov.

Kaj se zgodi, če generalni guverner ne podpiše zakona?

Potem zakon ne začne veljati.

Torej ta »nadomestni« kralj vendarle ni brez moči. Njegova odločitev ima realne posledice. Drži, vendar generalni guverner avtomatično podpisuje vse zakone. Tako je že sto let. Lahko bi se sicer zgodilo kaj res izrednega in zakona ne bi podpisal, a to se ni še nikoli zgodilo oziroma se je nazadnje zgodilo v 19. stoletju. Če ne bi podpisal, bi s tem verjetno kršil ustavo. V Kanadi veljajo določeni dogovori, ki so resda politični, a so del naše ustave. Gre za ustaljene politične prakse na ravni

Glede monarhije vlada v Kanadi apatija. Vemo, da je čudno, vemo, da je preživeto in zelo oddaljeno od naše ideje o demokraciji. Ampak zakaj bi se tega sploh lotevali?

ustave. Zato pravim, da je funkcija kralja in generalnega guvernerja simbolična.

Tudi v Sloveniji imamo predsednika ali predsednico, ki avtomatično podpisuje vse zakone. Vendar lahko v Sloveniji predsednika, s katerim ljudstvo ni zadovoljno, zamenjamo na volitvah.

Tudi naš generalni guverner ima omejen, petletni mandat.

V uradnih kanadskih dokumentih je zapisano zgolj, da služi, »dokler traja volja visočanstva«. Praviloma pa to traja pet let.

Kanadski in angleški pristop k ustavnemu pravu temelji na ustaljenih praksah in običajih. To je zelo fleksibilen pristop, a hkrati se vsi držijo običajev. Zato smo lahko povsem gotovi, da bo vsakih pet let imenovan nov generalni guverner. Izbere ga izvršilna veja oblasti, vlada v Ottawa. Kralj nima pri tem nobene besede. Mora ga sprejeti. Res pa je, da ta oseba nima demokratične legitimnosti, saj ga nismo izvolili na volitvah. Zato pa tudi ne more sprejemati nobenih odločitev z realnimi posledicami za državo. Lahko zgolj pritiska žig na papir.

Preminula kraljica Elizabeta II. je bila kot kanadska kraljica veliko bolj priljubljena kot bodoči kralj Karel III. Fotografija: AP

Ali se v Kanadi premier sestaja z generalnim guvernerjem, kot se v Združenem kraljestvu premier posvetuje s kraljem na rednih tedenskih avdiencah?

Ne. Vloga našega kraljevega predstavnika je povsem ceremonialna. Z njim se vlada ne posvetuje o ničemer.

Imata kralj ali generalni guverner pravico ali dolžnost reagirati na pomembne politične dogodke, vladne krize in podobno?

Ne.

Bi lahko kralj interveniral v skrajnem primeru, če bi denimo v Kanadi oblast prevzela fašistična vlada, ki bi začela množično zatirati ljudi?

Ne. To bi bila izdaja zaupanja. Kralj ne sme poseči v politično dogajanje v državi. V naši zgodovini se ni zgodilo nič takšnega, da bi sploh pomislili na takšna vprašanja.

Kraljica Elizabeta je vašo državo obiskala triindvajsetkrat, večkrat kot katero koli drugo svojo kraljevino. Eden njenih najljubših osebnih draguljev je bila broška v obliki javorjevega lista, simbola Kanade. Morda lahko razložite, od kod ta navezanost? Težko odgovorim. Bila je polno dvojezična. Zelo dobro je govorila francosko ...

Ste jo vi osebno občutili kot svojo kraljico?

Da in ne. Počakajte malo. (Profesor iz denarnice povleče dolarski bankovec in ga podrži pred kamero. Na bankovcu je portret Elizabete II.) Vse življenje imam ta obraz pred očmi. V naši podzavesti je ona naša kraljica. A v vsakdanjem življenju sam nisem nikoli razmišljal o njej. Bila je oseba z bankovca in znamke. Ta odnos je zelo nenavaden. Živimo v demokraciji, v kateri politične akterje izbira ljudstvo. Naša kraljica pa ni bila nikoli izvoljena. Nismo si je izbrali, v abstraktnem smislu pa je vendarle bila naša kraljica. Bila je kot prazna školjka. Ni imela politične vsebine.

Ste se kdaj udeležili sprejema kraljice na ulicah vašega mesta?

Ne. To me ni nikoli zanimalo. Vsekakor pa je bila kraljica zelo popularna. Dojemal sem jo na enak način, kot dojemamo papeža ali slavne igrance.

Gotovo pa poznate Kanadčane, ki so bili kraljici Elizabeti zares predani?

Predanost je močna beseda. Težko je reči, kaj so Kanadčani čutili do kraljice. Ko sem na televiziji videl, da Angleži jokajo ob njeni smrti, sem se začudil. Ko umre nekdo, ki ga spoštujete, ste seveda žalostni. Ne spomnim pa se, da bi kdo v Kanadi zaradi nje jokal.

Pravite, da je bila v Kanadi spoštovana?

To pa vsekakor! Zelo spoštovana. Tudi sama je bila zelo spoštljiva oseba. Ko je prišla sem, v Quebec, je govorila francosko. Nikoli se ni obnašala kot zavojevalec, ki prispe v kolonijo. Polno je priznavala našo pravico, da zapustimo britanski imperij.

Ali pričakujete, da bo kralj Karel III. po kronanju prevzel tradicijo svoje matere in bo najprej obiskal vašo državo?

Lahko vam povem zgolj svoje osebno mnenje: ne vidim nobenega razloga za to, da bi nas Karel III. kmalu obiskal. Tu je bil spomladi lani, v okviru praznovanja kraljičinega platinastega jubileja. Njegov obisk nas je zelo drago stal. Govorimo o milijonskih vsotah.

V Veliki Britaniji vedno, ko dvomijo o monarhiji, izračunajo, da s kraljevo družino kot »blagovno znamko« več zaslužijo, kot zanjo porabijo. Predvsem zaradi turistov. Ali to velja tudi za Kanado?

Britanske razloge za vzdrževanje kraljeve družine razumem, a mislim, da pri nas to nima nobenega pomena. Ne verjamem, da pri nas z monarhijo kaj zaslužimo. Turistov s tem ne moremo prepričati.

Je odnos frankofonskih in anglofonskih Kanadčanov do kraljeve družine oziroma krone različen?

Ob nekaterih priložnostih se to pokaže, vendar predvsem na politični ravni. Zgodilo se je že, da naši politiki niso hoteli izreči ustavne prispege kralju oziroma kraljici. Prispege niso zavrnili, ker ne bi spoštovali krone, ampak iz prepričanja, da izvoljeni predstavnik ljudstva lahko zaprisego izreče le ljudem. To se je zgodilo ob nedavni, jesenski izvolitvi quebeških predstavnikov v narodni skupščini, dogajalo pa se je tudi že prej. V Kanadi imamo s tem velik problem. Pravila namreč pravijo, da poslanec – ne glede na to, da je bil uradno izvoljen – ne sme vstopiti v parlamentarno dvorano, če ne prispeže kroni. Leta 1970, ko so prvi neodvisni quebeški poslanci zavrnili prispego kraljici, so morali zasedanje parlamenta spremljati od zunaj. Mislim, da je to trajalo sedem dni, potem pa so se uklonili in so izrekli prispego. Lani pa so se quebeški poslanci znašli drugače – v uradno besedilo prispege kralju so dodali prispego ljudstvu.

V družbi pa med frankofoni in anglofoni ni razlik v odnosu do krone?

Med običajnimi državljani ni omembe vrednih razlik.

Lahko običajen državljan zavrne svojo pripadnost kralju? Nekateri priseljenci s kanadskim državljanstvom so že dosegli, da so lahko naknadno umaknili svojo prispego kraljici, ki so jo morali izreči ob sprejemu v državljanstvo. Državljanstvo so obdržali, prispego pa so preklicali. Lahko rojeni Kanadčan stori kaj podobnega?

Ne, to v ustavi ni predvideno.

Kraljevino je v obdobju vladavine kraljice Elizabete ukinila množica nekdanjih kolonij

Kralj Karel bo simbolično težko nadomestil svojo mater. Ni tako popularen, kot je bila ona. Kraljica Elizabeta je bila res superzvezda.

– od Pakistana in Južne Afrike do Malte in Barbadosa, ki se je kot zadnji osamosvojil leta 2021. V bližnji prihodnosti naj bi sledili Jamajka ter Antigva in Barbuda. Ali ti dogodki povzročajo premike tudi v Kanadi?

Procesi v teh državah niso primerljivi s Kanado. Pri nas ne bi mogli odpraviti monarhije z običajno spremembo ustave, ampak zgolj s pravcato ljudsko revolucijo, s popolnim zavračanjem kralja. Tega pa v Kanadi trenutno ni videti. Morda bi se to lahko zgodilo v eni od kanadskih provinc, a bi bilo skrajno kontroveržno.

Barbados je res monarhijo lahko odpravil zgolj z glasovanjem v parlamentu, celo brez referendumov. Tudi v Kanadi ni bil nikoli organiziran referendum o monarhiji?

Ne. Tudi če bi ga kdo organiziral, rezultat ne bi bil zavezujoč. Referendum bi lahko bil zgolj posvetovalni. Razumeti morate, da glede monarhije v Kanadi vlada apatija. Vemo, da je čudno, vemo, da je preživeto in zelo oddaljeno od naše ideje o demokraciji. Ampak zakaj bi se tega sploh lotevali? Preveč je zapleteno in raje živimo s tem. Veliko drugih, pomembnejših političnih vprašanj je, s katerimi se je treba ukvarjati.

